

Žrtvoval si prelepo obdobje tenkočutnih upanj, porušil občutljivo negotovost svoje bodočnosti, odvrigel najlepša trepetanja. Odživel si življenje, ne da bi si pustil spomin za starost. Sam si, nekje na pusti poti, in le zdi se ti, da koga srečaš. Menil sem, če naj obudim grozljivo misel, da te pošiljam v koristni boj, v katerem si močan za zmago, da v njem naklestiš tiste, ki jih ne marava. A ti si zbrzel na oddaljeno pot, pozabil, da si počasen hitrejši. Čudno si se, nevede, boju izognil, misleč, da zmagaš, če ne srečaš nasprotnika. S take daljave si zmagal le mene, tako kot sem po usodnosti igre že zdavnaj tebe zmagal jaz.

– Hudobec, ne čujem te! Mar si odšel kam daleč? Čudno, veš; brž ko te več ni, me pograbi tesnoba. Mislim, da sem malo preveč sam. Redko-koga srečam in včasih me prebode sum, da sem sam kriv, ker drugače gledam od drugih ljudi, in ne ti ali oni. Mogoče pa je zdaj le moj slab trenutek. A želim si nazaj, vsaj v svojo mladost. Pa vem, da ne morem! Preveč sem doživel na svoji samotni poti in tudi nočem končati tako kot ti. Ne morem nazaj, niti nočem, ker je taka moja usoda.

Nada
Gaborovič

Mapa

Ko je Albert K. nekega dne umrl, je bilo, kot bi val prepljusnil odtis stopala v mokri mivki. Pogrebci so si naskrivoma brisali potna čela, si otirali vratove z robci, ker je bilo vroče pozno poletje, pravo babje leto. Do solz skoroda niso prišli, tako so bili zaposleni z znojem. Preden so vsi prišli na vrsto za grude na rakev in za cvetje, ki mu bo v zemlji še zmeraj boljše kot na njej, so prišli do skupne ugotovitve, da je imel pokojnik blago smrt in ne preveč ne-

prijetno življenje. Doživel je visoko povprečje starostnika, šestinsedemdeset let. Ko so si otresli drobce ilovice s prstov, drug za drugim, se je najmlajši hčeri zdel prizor nekam domač. Potem se je spomnila znane podobe iz Louvra, na kateri si Pilat briše roke, potem ko si jih je umil, v škrlaten prt.

Doma – pogreba so se udeležili le domači – o pokojniku niso izgubljali več besed. Snaha in vsi njeni trije mladoletni sinovi, pokojnikovi vnuki, so

silili stran. Pred dnevi so prejeli obvestilo, da je naročeni avto prispel in ga bodo lahko odpeljali; in danes je bil ta dan.

Tudi čemernemu zetu, možu druge hčere, se je mudilo. Njegove misli so bile neprestano drugod, nikoli tam, kjer je trenutno bil. Zato tudi ni slišal rjojenja svojega malega sina v košarici, edinca po tolikih letih otepanja, da bi postal oče. Še zdaj je kuhal mulo na ženo, pokojnikovo prvo hčer, kadar je pomislil, kako ga je pretentala in mu podtaknila življenje, kakršnega si ni izbral on.

»No, mislim, da smo opravili vse,« je končno rekel in vstal, da bi prikrikl nestrpnost. Žena je pogledala svojo mater in pokazala v sobo, kjer je stala košarica z najmlajšim.

»Pazila bom nanj, bodi brez skrbi,« je rekla mama in pogledala po družini najmlajše hčere, ki je še vedno sedela pri mizi. »Vendar zvečer ne bodi prepozna, da bo prišel pravi čas do svoje postelje in spanca.«

Stara hiša je imela zavite stopnice in topotanje in peketanje hitečih nog je odmevalo po vsej hiši, preden so se zaloputnila vežna vrata. Najmlajša hči je svoje tri moške, moža in oba sinova, poslala domov, da bi še malo ostala in premislila nekatere reči. V tej hiši je bil njen dom. Tu je preživela še po poroki precej let, preden je dobila lastno stanovanje. Pravzaprav se je zares čutila doma tukaj, čeprav ne vselej enako trdno prepričana o tem. Toda vse te omare in stoli in mize pa predalnik, ki ga je oče vse svoje žive dni skrbno zaklepal, kot bi v njem hranil kdo ve kakšne skrivnosti ali dragocenosti, so ji bili domači, blizu, ljubi. Bili so del nje, njenega življenja, čeprav so ostajali, kjer so bili, ona pa se je premikala in bila nenehno v gibanju.

»Mogoče bi ti pomagala pri pospravljanju očetovih reči, če ti je neljubo sami,« je predlagala mami, pretrgala molk in začutila, kako nelagodno ji postaja.

Mama je vzdignila pogled, čelo je imela prerezano z navpično gubo med gostimi obrvmi.

»Oh, ne,« je odklonila. »Naj bodo, kjer so. Zaradi dojenčka zdaj tako ne utegnem. Kdaj kasneje, ko bo večji in ga ne bodo puščali čez dan več tukaj, takrat bom našla čas tudi za te reči.«

»Mapo sem imela v mislih,« je prazno rekla hči.

Albert K. je svojo mapo iz udelanega svinjskega usnja prekladal svoj živi dan ko mačka mlade. Kar je pomnila, je bilo po prihodu iz službe prvo, kar je vzel v roke, stisnil pod pazduho in odložil pri kosilu kraj sebe. Nikoli je še omenjal ni, drugi pa tudi ne. V desetletjih je čisto počrnela, a to ga zagotovo ni motilo, sicer bi jo zamenjal za drugo, pa na to še pomislil ni. Po kosilu, ko je zadremal, mu je počivala na prsih. Predvečerni čas je porabil, da je brskal po njej, kaj izločil – kdo ve kaj – in kaj vstavil – speto s kovinsko sponko, če je bilo več listov, ali posamične, morebiti izrezke iz časnikov, revij, morebiti listine, račune, potrdila, zapiske. Od nekdaj je bila to njegova povsem zasebna stvar in zdaj je njegovo najmlajšo hčer zbudlo v prsih ob misli, da bo ta mapa samevala, podmetana pod kupom drugih reči, brez življenja, odvečen predmet.

»Mapo?« je odsotno ponovila mama. »Mapo. Aja tisto staro, brez katere ni mogel prebiti?«

Pogledala je hčer v oči in jih odvrnila. Kot bi prisluškovala v sobo za hrbtom, kjer je otrok utihnil, je neprijazno zavzdihnila: »Mapa naj ostane, kjer je. Mislila sem mu jo dati s seboj v grob, pa sem si premislila. Če bi hotel, bi to zahteval. Pa ni.«

Omilila je glas in pogled, ki sta legla na najmlajšo precej bolj mehko. »Ko bom utegnila, saj veš, da je zdaj tako, kakor je, jo bom prebrskala. Včasih me je mikalo, pa sem se premagala. Mislim, dokler je bil živ.«

Spogledali sta se.

»Je pač bilo, kakor je bilo,« je potem rekla mama in vstala. »Moram se preobleči. V tej črnini je tako neznosno vroče. Ubijajoče.«

Ker se je hči obotavljala, je pokazala po mizi.

»Pospravi pa vsaj tole, če ti je do kakršnegakoli pospravljanja. Meni ni do ničesar, kar bi me izcejalo.«

Hči je malo postala, prisluhnila v sobo, kjer je šuštel svilen obleka, naglo pospravila mizo in zložila posodo v pomivalni stroj, ga vključila in namrščila čelo. Res je bilo vroče; in res bo treba počakati na kak drug čas, ugodnejši za mapo.

Zvon stolne cerkve je z globokim glasom naznanil peto. To je čas, je pomislila, ko se je Albert K. na minuto natančno prebudil, tudi zdaj, odkar je bil upokojen, in potipal za mapo, ki mu je ležala na prsih ali pa zdrknila za rob kavča. Prenesel si jo je na trebuh, in če se je vzdignil, pod pazduho. Bila je kot grd, črn tujek pod rokavom bele srajce ali rdeče domače halje. In tako skozi vse življenje. Skozi vsa obdobja, mračna in manj mračna.

Nekoč davno, ko je bila še mlada, je mama kar tako navrgla, da mapa že ne more nadomestiti izgubljenega. Ampak tedaj je bila polna življenja in otroci so bili še majhni, kot napol slepi mladiči, ki mislijo le na igro. Oče je molčal. Za spoznanje tesneje si je prižel mapo k telesu.

Hči pa je pomislila, kako je zrla v njegov hrbet, kadar se je sklanjal nad pisalno mizo, na kateri je imel razgrnjeno mapo in vse tiste liste papirja v njej, ki jih je skrbno razložil, pazeč, da ne bi kdo odprl neprevidno vrat in povzročil prepah, ki bi naredil razdejanje. Zato so se otroci navadili na prepoved, da ne smejo brez glasnega trkanja vdirati v očetov kabinet, v katerem je bil stari pisalnik s predali na ključ, en sam, ki je odpiral vse štiri, oče pa ga je nosil na verižici skupaj z drugimi ključi, pripete na žep.

Podoba očeta z mapo je postala tako oguljena in izpraznjena, da nikomur ni prihajalo na misel, da bi ga spravljal v radovednost. Oče in mapa sta bila kakor oče in njegov rahlo svetlikajoči se telovnik in dnevno sveža srajca, kar je bilo edino, česar mama ni smela nikoli zanemariti. Sicer pa je mamino popolno nezanimanje za mapo pregnalo kakršnožesibodi iskro želje, da bi kateri otrok mapo odprl, se razgledal po njej. Bila je brez vrednosti. Zrak. Kot bi ne obstajala. Kot bi bila privid, umišljenost, očetova pipa ali cigarete, za katero popihaš pepel in ne ostane nič.

Hčer je stisnilo pri srcu.

Kako je mogoče, da očeta ni več, mapa pa še obstaja?

Malo je postala na pragu domačega stanovanja, preden je zaprla vrata za seboj. Zunaj se je vnovič razlegel doneči glas stolpne ure. Bil je kot težka pest, ki se je spustila nanjo. Obšlo jo je, kako je naskrivoma ob svojih zadnjih obiskih doma opazovala očetovo početje; mapo je bolj in bolj praznil, ker se je tanjšala. Skrbno je sežigal vsebino v stari lončeni peči.

Stisnila je ustnice in se napotila v izparevajočo vreline poznega popoldneva. Košate krošnje jesenov in javorov ob pločnikih so metale bogato senco, vendar je bilo komaj mogoče dihati. Zdelo se ji je tuje in daljno ob misli, da še v snu ni mogoče, da bi še kdaj srečala očeta. Kadar je odhajala, bodisi da je vodila s seboj otroka, bodisi da je prišla samo na kratek obisk, ga je ob tem času videla, kako je zavil skozi dvoriščna vrata na ulico in krenil, zmeraj s počasnim korakom, visoko vzravnan, kot kip pokončen, navzdol in proti reki. Nikoli ni šla za njim, da bi videla, kje se ustavi in kam se je namenil, kaj počne in ali sploh kaj počne.

Počasi se je uskladila z njegovim gibanjem, kot ga je imela v živem spominu, saj je tako pokončno hodil še v ponedeljek, danes pa je bil petek, spomnila se je, kako je zaklenil mapo v predalnik, si poveznil na glavo klobuk in poravnal ključ v žepu. Domislila se je, kako mu je za hip zavidala, ker je star in ima otroke preskrbljene, njena pa sta še majhna, ker ima šest vnukov in enega od njih, njenega drugega, rajši kot vse na svetu. Včasih ga je slišala, da mu je prigovarjal, ko je bil še majhen, naj ostane njegov, pameten in dober, brez strupa v žilah, za zgodbe o zelo zanimivih rečeh, za pipo miru pred njunim vigvamom, kjer je mesto starega indijanskega poglavarja, ki mora svojemu vnuku odkrivati svet, vse njegove modrosti, skrivnosti, čarovnije, uroke, da se bo znal odčarati in živeti.

Šla je proti reki, kakor je hodil on dan za dnem, razen kadar je bilo preslabo vreme. Zdelo se ji je, da mu sledi; občutek je bil močan.

Ta njegova smrt, jo je prešinilo. Ko je bil vedno zdrav. Četudi je zadnje leto dan za dnem tanjšal mapo. Je sploh komu domačih zbudilo pozornost? Včasih nekoč je bila mapa nabrekla kot breja. Zlasti tista leta, ko je bil njegov najljubši vnuk, njen drugi sin, majhen in negoden. Albert K. ga je učil prvih korakov. Pripovedoval mu je o gorskih poteh, ki jih je poznal in ki so ga čakale. Hči je slišala, kako je rekel, da računajo nanj in tudi on, je rekel vnuku, da računa nanje in na njega tudi.

Ko je prispela do rečnega nabrežja, se je domislila, kako ga je zgodaj spomladi zatekla ob nekem svojem obisku za zaveso; pipo je držal v roki neprižgano. Ni je opazil. Mapa na njegovem pisalniku je bila odprta, na vrhu je bil recept, počez, nad drugimi papirji. Oče je glasno spregovoril: »Nič več navzgor. Poslej gre pot le še navzdol.« Glas je imel pol začuden pol jezen. Zadržala je dih. Zdaj je ni smel začutiti. Že dolgo je vedela, da mu je njeno oprezanje za njim zoprno. Da se ob njenih očeh, kadar jih začuti na sebi, zdrzne. Da jih loči izmed vseh drugih in ga, naj si je še tako prizadevala, da ga ne bi, oplazijo s svojo predirnostjo kot bič. Ni bil varen pred njimi. Čutil se je razgaljenega. Mogoče nemočnega. Včasih poraženega. Ker so vedele vse. Ni se jim mogel skriti. Pa bi jim rad, begunec, ubežal. Kakor je drugim rečem v svojem življenju. Tudi ljubezni. Ona pa je

s svojimi očmi hodila za njim in vedela je, da ga odbija. Vedela je pa tudi, da on dobro ve, da ji ni ostalo prikrito, kako mu je v resnici, ali da to vsaj sluti. Bojeval se je, da bi ostal neporažen, toda kar sproti je doživljal poraze. Zabičil si je, da jih bo premagoval po svoje. Čutila je, da sta mapa in on tiha zaveznika.

Stala je nepremično, medtem ko je on zrl skozi zaveso na ulico. Opazila je, kako se je nenadoma nakremžil in skrčil nogo, se oprl na drugo. Prisluhnil je k drugim vratom, ki so vodila v veliko sobo; v njej je ležal sestrin edinec, star nekaj tednov. Na obraz se mu je splazil prazen, odsoten izraz. Sestra je z dojenčkom bila zdaj doma, kjer se je počutila varno, kakor se je vse svoje žive dni, zmeraj očetova ljubljenska, zmeraj obdana s trdnim obzidjem zanesljivosti in udobja. Odkar je pričakovala otroka, in tudi zdaj po njegovem rojstvu, je postala živčna, zadirčna, razdražljiva in je očeta pehala stran, kadar je pokazal skrb zanjo. Včasih je kazalo, kakor da bi ga hotela raniti, čeprav je bila njegova naklonjenost do njenega nečaka, njegovega vnuka, pravo olajšanje za vse, ki si vseskozi niso vedeli kaj začeti z njim in so ga prepuščali njegovemu čudaškemu drugovanju z mapo, ogibali pa so se pogovorom z njim, ali pa jih prikrajali glede na potrebo.

Zunaj je sijalo sonce. Ura je bila glasno, tista s stolpa, sledila ji je kuhinjska s kukavico. Dojenček je v snu jeknil. Albert K. se je zgrabil za nogo in objel koleno. Bolečina ni bila majhna, sodeč po izrazu na njegovem obrazu. Otresel je z glavo in kratek čas še spremljal promet na cesti spodaj. Ko si je začel oblačiti hlače za ven, je globoko zavzdihnil, skoraj zastokal.

Hčeri, ki se je brž umaknila za vrata na hodnik, se je zdelo, kot da bi se zamajal. Morebiti se mu je za hip stemnilo pred očmi, je pomislila, končno nosi na plečih že tričetrstoletja in nekaj. Četudi je bil zmeraj vzravnano ko žrd, četudi je hodil iz leta v leto nespremenljivo pokončno, četudi. Treba bi bilo videti recept.

Slišala ga je, ko je šuštel s papirji v mapi; bolj čutila kot vedela, da jo zapira in polaga v predal pisalne mize. Da jo težka.

Ko je sestopal po stopnicah, se je vrnila v njegovo sobo. Kot on prej se je skrila za zaveso. Videla ga je, kako je stopil iz sence stare hiše, v kateri je stanoval tako dolgo, v belo svetlobo. Zadel ga je s svojo zgodnjepomladno močjo, da je obstal. Toda ta nenaden gib kot bi v njem sprožil nekaj, je opazila, nekaj bolečega. Kot val bolečin, ker se je zgrabil za nogo in jo trdo oklepal s prsti. Kak navaden krč že ne, je pomislila.

Toda naglo je odskočila, ker je bolj zaslutila kot ne, da bo pogledal navzgor, na domača okna, na svoje okno, na negibno zaveso, če se ne bo morebiti zganila. Obvladala se je in ostala mirna, zato se je spet naglo okrenil in počasi stopil po ulici navzdol. Dan je bil lep, skladna celota. Po dolgi, mokri, nepredvidljivi zimi še toliko prijetnejši. Šel je počasi, korak za korakom, stari gospod Albert K., ob trgovinah, uradih, izveskih, dveh gostilnah in stojnici za sadje. Oddaljeval se je. Hči pa se ni mogla znebiti neprijetnega občutka, vendar je vedela, da o njem ne bo mogla spregovoriti z nikomer, komaj da s samo seboj.

Spremljala ga je s pogledom, dokler se je dalo. Zdaj se ne bo več

obračal, ker tako daleč tega ni imelo smisla počenjati. Ne ker ne bi videl, vid je imel oster, zlasti na daljavo, vendar bi ne bilo primerno. Kot on, je to vedela tudi ona. Torej se je nagnila skozi okno, ki ga je odprla, daleč naprej, da mu je lahko sledila. Videla je, prvič v življenju, da je pred iztekom ulice v drugo zavil v stransko, tisto, ki je vodila k reki.

Zato je zdaj šla po tej poti.

V pol leta se ni spremenilo prav nič, je mislila, vse je, kot je bilo. Samo njega ni. Izginil je s te ulice in iz množice. Je sploh kdaj bil? Mapa dokazuje, da. Ampak kako je zares obstajal? Kdo ga je sploh poznal? Še žena ne. Po pogrebu smo govorili vse mogoče, o njem komajda.

Reka je bila rjava, na obrežje so valčki zanašali odpadke, ki so se zbirali v grdo, smrdljivo peno. Ozrla se je na levo in desno. Je hodil sem? Nekaj ribičev je stalo ali sedelo na prevrnjenih čolnih, štorih ali zlozljivih stolčkih. Jih je hodil opazovat? Kaj je premišljal? Ustavila se je pri starcu, malo vkraj od drugih.

»Prihajate pogostoma ribit?«

»Oja, bi se reklo,« je zamomljal in predejal žmukelj v ustih z levega v desni kot. »Zakaj pa?«

»Kar tako,« je skomignila. »Moj oče je hodil sem. Menda. Prav pogostoma.«

Nategnil je vrvico in pokimal.

»Saj prihajajo, oja. Pri vodi je zmeraj sveže, čisto kaj drugega kot na mestnih ulicah, tam je zatohlo in prašno in zoprno.«

Ravno je hotela oditi, ko se je obrnil in ji pogledal v obraz.

»Mislite tistega starega gospoda, vzravnanege? Močno ste mu podobni.«

»Danes smo ga pokopali,« je rekla. »Moj oče je bil.«

»Bi se reklo. Ste mu podobni. Kot izrezani.«

Izpljunil je žmukelj.

»Sem pričakoval kaj takega. Zdaj ga je že močno bolelo. Včasih je sedel zraven mene, ker ni mogel naprej, bolečina je bila huda, kazati pa ni maral, bogve da je bil pogumen starec, čeprav mu ne bi pripisal toliko let. Ni še dolgo tega, kar mi je povedal, koliko je star.«

»Bolečina?« je rekla topo.

»No,« se je prvič zavzel zares, »kaj pa drugega. Bolečina, seveda. Zelo ga je bolelo. Kot da bi bilo to kaj čudnega pri tej bolezni,« je še dodal jezno in jo pogledal. »Pa saj to menda sami veste, ne.«

Naglo se je obrnila in krenila nazaj po isti poti. Začutila je, kako je ribič glasno pljunil in se odkrehal. Pokrila si je ušesa z dlanmi in stekla, da je pustila reko karseda hitro za seboj.

Doma pri mami ni bilo nikogar. Tudi dojenčka so vzeli s seboj. Mama je skrbno pospravila plenice in srajčke, copatke in majice. Ta najmlajši vnuk, je rada priznala, ki ga je tako čakala skupaj s hčerjo in brez zeta, jo je posebej vznemirjal in čisto se mu je predala. Mogoče zato, ker se je čutila samotno po odhodu vseh nas zdoma, zaradi naših vse redkejših obiskov.

Tudi moževega življenja z mapo, ki mu je nadomeščala vrsto reči, pomembnih za življenje v dvoje? je pomislila mlajša hči.

Pisalna miza prvič ni bila zaklenjena. Mapa je ležala v predalu, kakor jo je oče poslednjič odložil, da bi počakala na čas, ko ji bo morebiti kdo posvetil pozornost kot drugim očetovim stvarim.

Počasi je pritisnila na gumb. Usnje je dišalo po plesnobi ali čem podobnem. Znotraj je bilo več predalov, vsak je bil zaprt z zadrgo, ki se je ponekod že trgala.

Segla je v prvi predelek. V njem je bila očetova diploma. Ostali so bili prazni. Za platnicami je našla rojstni list in fotografijo svojega mlajšega sina, slikanega s psom, nasmejanega. Za tem je otipala manjšo mapo in v njej odkrila osnutek za parte, naris nagrobne plošče in potrdilo za plačan grob. Zraven je bil listek, na katerem je pisalo, kako želi biti oče pokopan, kaj naj počno z njegovimi stvarmi in z mapo.

Dolgo je stala in prisluškovala v tišino. Slišala je bitje ure s stolpa, slišala je mamo, ki se je vrnila, brkljala po kuhinji med posodo, ki se je nabrala, ko je hranila dojenčka.

Vzela je mapo, jo zaprla in pokukala v kuhinjo.

»Niti opazila nisem, da si tu,« je samo rekla mama. »Se ti mudi domov? Seveda. Nocoj bom šla prej spat, kar kmalu, saj je že skoraj temno.«

»Mapo sem vzela,« je rekla hči.

»A tisto očetovo? Pa jo vzemi,« je rekla mama in si odvezala predpasnik.

»Zadnjič, pred kakimi desetimi dnevi, je bilo v peči polno pepela, gotovo je spet skuril, kar se mu je nabralo. Tako je pač počel.«

Ko je hodila, zdaj v nasprotno smer kot prej, proti svojemu domu, je morala paziti, da se ji mapa ne bi izmuznila spod pazduhe. Bila je tako izlizana, da je kar polzela iz rok. Imela je potne dlani, ko je mislila, da so vsa zares dobra in vredna početja doumljiva samo za zrele ljudi. Žal njim ne morejo več koristiti. Lahko so le potrditev njihovih lastnih doumetij, iztrganjih življenju; jim le uteha v njihovem odmiranju.